

Suomalainen Tiedeakatemia tiedepolitiikassa

Matti Saarnisto

Selvitysmiehet ja työryhmät ovat laatineet viime kuukausina muistioita Suomen tiede- ja tutkimusjärjestelmistä. Näissä selvityksissä ei tiedeakatemioiden juurikaan ole mainintoja. Käynnissä on epätavallisen vilkas tiedepoliittinen keskustelu, johon myös media ainakin hetkellisesti osallistuu. Mikä on tiedeakatemioiden mahdollisuus vaikuttaa ajankohtaisiin tiedepoliittisiin kysymyksiin?

Päätoimittaja *Jan Rydman* avasi keskustelun tiedeakatemioiden ja niiden yhteistyöelinten näkyvyydestä viime keväänä *Tieteessä tapahtuu*-lehdessä (4/2004), kun hän pohti syitä, miksi tiedeakatemioiden asiantuntemusta ei käytetä hyväksi maamme tiedejärjestelmän kehitystyössä. Pohdintaa on syytä jatkaa, tällä kertaa suurimman ja kattavimman tiedeakatemian eli Suomalaisen Tiedeakatemian näkökulmasta.

Suomalainen Tiedeakatemia on riippumaton oppineiden organisaatio, joka edustaa perustutkimusta ja korostaa perustutkimuksen itseisarvoa. Sääntöjensä mukaisesti Tiedeakatemian tehtävänä on edistää tieteellistä tutkimusta ja toimia korkeatasoisista tiedettä edustavien tutkijoiden yhdyssiteenä tieteellisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi. Tiedeakatemia on siis poikkitieteellinen. Se kutsuu jäsenensä monivaiheisella menettelyllä, ja sen jäsenmäärä on kiinteä. Tiedeakatemiaan valitaan vuosittain voittopuolisesti 50-60-vuotiaita aktiivi-iässä olevia professoreita.

Tiedeakatemian näkyvin toimintamuoto on kuukausikokous eli yhteisistunto, jonka esitelmien tasosta ja ajankohtaisuudesta paljolti riippuu kokousten suosio. Tilaisuudet ovat avoimia myös suurelle yleisölle, ja erityisesti teemaillat, joissa aihetta käsittelevät eri tieteenalojen edustajat, ovat houkutteleet ajoittain salintäyteen yleisön Säätytalolle.

Suomalaisen Tiedeakatemian toiminnan kenties vaikuttavin osa ovat apurahat ja palkinnot,

jotka rahoitetaan saatujen lahjoitusten tuotolla. Esimerkiksi suurin rahasto, Vilho, Yrjö ja Kalle Väisälän rahasto, jakaa joulukuussa 132 apurahaa, ja näistä on 37 kokopäiväisen työskentelyn vuoden aikana mahdollistavaa väitöskirjastipendiä. Tutkimusrahoitus on lisääntynyt merkittävästi vasta 1990-luvulla lahjoitusten tuoton kasvun myötä.

Tiedeakatemia harjoittaa myös julkaisutoimintaa, ja toiminnan laajuutta kuvaa vaihtosuhteiden lukumäärä, yli 650. Julkaisutoimintaa tukee Suomen Akatemia. Muuta suoraa taloudellista tukea valtiovallalta ei Tiedeakatemia saakaan.

Nämä toimintamuodot ovat Tiedeakatemian hyvin toimivaa arkea. Sen sijaan Tiedeakatemian vaikutus kansalliseen tiedepolitiikkaan on jäänyt melko vähäiseksi. Syitä on monia, tärkeimpänä Suomen Akatemian dominoiva asema, mutta syitä on myös hajanaisessa tiedeakatemioiden järjestelmässä ja viime kädessä tietysti Suomalaisessa Tiedeakatemiasa itsessään.

Tiedeakatemian näkyvyyttä ja vaikuttavuutta heikentää usean tiedeakatemian ja niiden yhteistyöjärjestön olemassaolo. Suomalainen Tiedeakatemia ja maamme toinen yleistieteellinen tiedeakatemia Suomen Tiedeseura ovat perustaneet yhteistyöelimekseen Suomen Tiedeakatemian Valtuuskunnan STV, johon kuuluvat nykyisin myös suomen- ja ruotsinkielinen teknillisten tieteiden akatemia. Näillä on lisäksi oma yhteistyöjärjestönsä FACTE (Finnish academies of technology). Suomen Tiedeakatemian Valtuuskunta hoitaa akatemioiden yhteistä kansainvälistä toimintaa, ja sen toiminnan rahoittaa opetusministeriö. Suomalainen Tiedeakatemia samoin kuin muut tiedeakatemit on jäsenenä myös Tieteellisten seurain valtuuskunnassa TSV, joka on 230 erilaisen tieteellisen seuran palvelujärjestö. TSV hoitaa muun muassa seurojen julkaisujen vaih-

toa ja julkaisee *Tieteessä tapahtuu* -lehteä.

Kun tähän tiedeakatemioiden ja niiden yhteistyöelinten paljouteen lisätään vielä valtion 150 hengen tiedevirasto nimeltään Suomen Akatemia, joka viljelee arvonimissä ja virkanimikkeissä 'akateemikko/akatemia'-nimikkeitä, on selvää, että sekaannusta syntyy. Etenkin kansainvälisessä kanssakäymisessä Suomen Akatemian roolia joutuu ehtimiseen selvittämään. Heti perään on kuitenkin todettava, että mitään todellisia ongelmia ei Suomen Akatemian nimestä Tiedeakatemialle koidu.

Tosiasiana on myös hyväksyttävä usean tiedeakatemian ja STV:n ja TSV:n olemassaolo. Mukautumista auttaa tieto, että Suomi ei ole poikkeus, esimerkiksi Saksassa on seitsemän tiedeakatemialla ja niillä yhteistyöelini. Ruotsissa on kolme valtakunnallista tiedeakatemialla ja Englannissa kaksi.

Tiedeakatemioiden asema riippumattomina korkeinta tieteellistä asiantuntemusta edustavina järjestöinä on länsimaissa valtiotieteen tunnustama ja niiden toimintaa tuetaan julkisin varoin. Tiedeakatemioiden arvostetut jäsenet ovat keskeisessä asemassa tiedepoliittisessa suunnittelussa monissa Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa. Suomen tiedejärjestelmä sen sijaan ei nykyisellään hyödynnä tiedeakatemioiden jäsenten osaamista. Maamme tiedejärjestelmän ongelmana on myös virkamiesedustajien saama ylivahva asema etenkin kansainvälisessä yhteistyössä ja päätöksenteossa. Tieteestä eivät ole päättämässä tutkijat vaan henkilöt vailla omaa tieteellistä pätevyyttä ja usein vailla tie-

teellistä jatkotutkintoa. Sama koskee myös tiedettä ja tutkimusta käsitteleviä virkamiehiä ministeriöissä, esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriössä ei tietääkseni ole yhtään tohtoria muotoilemassa Suomen tiede- ja teknologiapolitiikkaa.

Tiedeakatemian jäsenkunta, yli 500 professoria, edustaa kokemusta, näkemystä ja kypsyyttä, jota suomalaisen yhteiskunnan soisi hyödyntävän. Tiedeakatemian tulee tehdä aloitteita tiedepoliitikassa, kertaluonteisia hyvin valmisteltuja papereita *ad hoc*-teemoista. Esimerkiksi Suomen kansallisen tutkimusstrategian kansainvälistämisen valmistelussa Tiedeakatemialla olisi ajankohtainen tehtävä nyt, kun eurooppalaisessa tutkimuksessa vihdoin korostetaan perustutkimuksen merkitystä. Niin ikään opetusministeriön käynnistämä selvitystyö tutkijanuran kehittämisestä kaipaisi myös Tiedeakatemian näkemystä.

Suomalaisen Tiedeakatemian näkyminen on sen omissa käsissä. Tehostuvaa toimintaa varten Tiedeakatemian oma organisaatio on trimattava ja henkilöstöä lisättävä taloudellisten mahdollisuuksien mukaan. On syytä yhtyä opetusministeriön tuoreen Tiede- ja yhteiskunta-työryhmän muistion suositukseen, että 'tiedeakatemit kehittäisivät toimintojaan siten, että niiden asema riippumattomina päätöksentekotason neuvonantajina vahvistuisi'.

Kirjoittaja on Suomalaisen Tiedeakatemian pääsihteeri.